

РОЗДІЛ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК [346.1:[001:330.34]]:005.591.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.37>

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Глібко С.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3398-9276
e-mail: hlibko.s@ndipzir.org.ua*

Розгон О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
ORCID: 0000-0001-6739-3927
e-mail: rozgon.olga.vl@gmail.com*

Глібко С.В., Розгон О.В. Відкритий доступ як засіб забезпечення наукових досягнень в інноваційному процесі.

У статті проведено дослідження концептуальних положень щодо обґрунтування сутності категорії «відкритий доступ» та її ролі як засобу забезпечення наукових досягнень в інноваційному процесі. Авторами доведено, що відкритий доступ є важливим механізмом для стимулювання передання наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті й певним способом цифрової трансформації. Проведене дослідження дозволило дійти висновків, що мета відкритого доступу як засіб забезпечення наукових досягнень в інноваційному процесі полягає у збалансованому розвитку сфери наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, що, як наслідок, надасть можливість покращити наукове і технологічне співробітництво, науковий і цифровий розвиток, підвищити євроінтеграцію національних досліджень і збільшити ефективність реалізації наукової продукції. Категорія «відкритий доступ» цікавила багатьох вчених на предмет з'ясування переваг і недоліків, однак спостерігаються значні відмінності поглядів у вчених. У результаті дослідження встановлено, що переваг відкритого доступу наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті набагато більше, ніж недоліків.

У статті підкреслено, що відкритий доступ — це важливий інструмент функціонування інноваційного процесу, який забезпечує з'єднання кількості учасників на основі цифрових технологій, спрямований координувати й обробляти наукові результати і науково-технічну інформацію в Інтернеті, залучати програмне забезпечення, допомагати в ефективній взаємодії учасників інноваційного процесу, цифровізації бізнес-процесів, передаванні нових перспективних технологій та/або їх складових за участю всіх зацікавлених учасників. Установлено, що відкритий доступ сприяє реалізації наукової продукції в інноваційному процесі.

Ключові слова: відкритий доступ, інноваційний процес, наукові досягнення, наукова продукція, відкриті інновації, відкрита наука, інноваційний розвиток.

Hlibko S.V., Rozghon O.V. Open access as a means of ensuring scientific achievements in the innovation process.

The article examines the conceptual provisions for substantiating the essence of the «open access» category and its role as a means of ensuring scientific achievements in the innovation process. The authors prove that open access is an important mechanism for stimulating the transfer of scientific results and scientific and technical information on the Internet and a certain way of digital transformation. The study has led to the conclusion that the purpose of open access as a means of ensuring scientific achievements in the innovation process is to ensure a balanced development of the sphere of scientific, scientific and technical and innovation activities, which, as a result, will make it possible to improve scientific and technological cooperation, scientific and digital development, enhance the European integration of national research and increase the efficiency of sales of scientific products. The category of «open access» has been of interest to many scientists to find out the advantages and disadvantages, but there are significant differences in the views of scientists. The study found that the advantages of open access to scientific results and scientific and technical information on the Internet are much greater than the disadvantages.

The article emphasizes that open access is an important tool for the functioning of the innovation process, which provides for connecting the number of participants based on digital technologies, aims to coordinate and process scientific results and scientific and technical information on the Internet, involve software, assist in effective interaction of participants in the innovation process, digitalization of business processes, transfer of new promising technologies and/or their components with the participation of all interested participants. It has been established that open access facilitates the sale of scientific products in the innovation process.

Key words: open access, innovation process, scientific achievements, scientific products, open innovation, open science, innovative development.

Постановка проблеми. Відповідно до глави 9 розділу V Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. (далі – Угода про асоціацію між Україною та ЄС) держави розвивають і посилюють наукове і технологічне співробітництво з метою підвищення конкурентоспроможності шляхом розширення можливостей економіки щодо набуття й використання знань для комерціалізації нових продуктів і послуг, трансферу технологій у сфері інноваційної діяльності.

Уряд підтримав створення в Україні Офісу програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа», який сформовано як підрозділ Національного фонду досліджень України [1]. Робота «Офісу Горизонт Європа в Україні» сприятиме формуванню і реалізації нових наукових та інноваційних проєктів у межах програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа», розвитку людського капіталу, поверненню вчених в Україну і подальшій інтеграції України до Європейського Союзу та європейського дослідницького простору з фокусом на пріоритетах України у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. У цьому є нагальна необхідність, оскільки Україна бере участь як асоційована країна у всіх частинах Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Horizon Europe». Це вказує на «розширення участі» України в наукових дослідженнях.

Таким чином, велике значення набуває і реалізація Стратегії інноваційного розвитку України. Державна підтримка розвитку інноваційної діяльності передбачена у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року від 10.07.2019 р. № 526-р, де зазначено, що необхідно забезпечити розміщення у *відкритому доступі* інформації про впровадження результатів науково-технічної діяльності (прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок), створених за кошти державного бюджету. Отже, є важливим забезпечення відкритого доступу до інформації про ефективність інноваційної діяльності та інформації про реалізацію наукових результатів.

Зауважимо, що відкритість *інноваційних процесів* забезпечується цифровізацією. В 2016 році у межах Стратегії з розбудови Єдиного цифрового ринку була запропонована Європейська хмарна ініціатива [2], яка складається із двох частин: Європейської хмари відкритої науки, яка в основному забезпечується державно-приватним партнерством, та Європейської інфраструктури даних. Підтримка *найкращих досліджень* передбачає розгляд науки у суспільстві, згідно з яким дослідження мають забезпечити громадянам вирішення проблем сталого розвитку, що становлять значні дослідницькі та технологічні проблеми. А забезпечення *відкритого доступу* полегшує обіг і застосування знань оскільки він спирається на масову *участь, прозорість і відкритість* потоків знань [3]. Для України це надасть змогу здійснення цифрових трансформацій в економіці та суспільстві, оскільки, упроваджу-

ючи цифрові рішення, стає можливим створення *відкритого доступу* до наукових даних і публікацій в Інтернеті.

Уряд України схвалив розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» від 08.10.2022 р. № 892-р. Упровадження в Україні відкритої науки дозволить брати участь у *відкритих європейських інноваційних екосистемах*. Також з метою реалізації політики «відкритої науки» в Україні було затверджено Положення про Національний репозитарій академічних текстів від 19.07.2017 р. № 541.

Відповідно, необхідним є підвищення євроінтеграції національних досліджень, упровадження відкритої науки і забезпечення відкритого доступу до наукових даних і публікацій як пріоритетів для України на сучасному етапі інноваційного розвитку. А Політику про використання ліцензій відкритого доступу як інструмента відкритої науки під час розміщення наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті слід адаптувати до можливих для врахування основних положень Directive (EU) 2019/1024.

Але потребують врегульованим цілий перелік питань, пов'язаних, зокрема, із *функціонуванням відкритого доступу* до наукових публікацій та інших матеріалів, які містять результати наукових досліджень (наявність *відповідної політики відкритого доступу* в наукових установах і вищих навчальних закладах, юридично не визначений статус ліцензій відкритого доступу згідно з українським законодавством тощо) [4]. Це широке коло неврегульованих питань, спробуємо відповісти на частину з них.

Стан дослідження за обраною темою свідчить, що питання відкритого доступу було об'єктом наукових досліджень різних вчених.

Питання концептуалізації *відкритої науки та відкритого доступу* цікавили таких *іноземних вчених*: Chesbrough H.W. [5], Frank J., Foster R., Pagliari C. [6], Pivovar H. [7], Gray, 2020 [8], West J., Gallagher S. [9], Beall J. [10], Haug C.J. [11], Chawla S. [12], Björk B.-C. [13].

Серед *українських вчених проблематика* впровадження *відкритого доступу* і концептуальні застави його розвитку в умовах інноваційного розвитку та формування цифрової економіки цікавили: Шевченко А.Ю. [3], Капіца Ю.М., Шахбазян К.С. [4], Вакаренко О.Г. [14], Новицька Т.Л. [15], Коверга С.В. [16].

Однак наявні публікації лише фрагментарно розкривають проблему і практично не розглядають питання відкритого доступу як засобу забезпечення наукових досягнень в інноваційному процесі.

Отже, **метою статті** є з'ясування ролі відкритого доступу як засобу забезпечення максимального використання наукових результатів в інноваційному процесі та визнання прогалін у правовому регулюванні відповідної політики відкритого доступу в наукових установах і вищих навчальних закладах та запропонування можливості для майбутніх досліджень.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих елементів Єдиного цифрового ринку Європи (Digital Single Market), а також складовою парадигми «Відкриті інновації – Відкрита наука – Відкритість до світу», яка розвивається в межах Європейського дослідницького та інноваційного простору, є розбудова Європейської хмари відкритої науки та Європейської інфраструктури даних (Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки від 17.01.2018 р. № 67-р).

Перш ніж перейти до розгляду основного питання дослідження, проаналізуємо основні категорії.

Відкриті інновації — це парадигма, яка передбачає, що фірми можуть і повинні використовувати як зовнішні, так і внутрішні ідеї, а також внутрішні та зовнішні шляхи виходу на ринок, коли вони прагнуть розвивати свої технології (Chesbrough, H.W, 2006) [5]. Але відкриті інновації є ефектом опрацювання відкритих наукових знань та наукових результатів.

Відкриті наукові знання – наукові публікації, дослідницькі дані, метадані, відкриті освітні ресурси, програмне забезпечення, вихідні коди й апаратні забезпечення, що знаходяться у відкритому доступі або захищені авторським правом і опубліковані на підставі відкритої ліцензії, що допускає доступ, повторне використання, зміну цільового призначення, адаптацію та поширення на певних умовах (Draft Recommendation on Open Science. UNESCO). Відкриті наукові знання стосуються відкритого доступу до наукових публікацій, дослідницьких даних, метаданих, відкритих освітніх ресурсів, програмного забезпечення, а також вихідного коду та апаратного забезпечення, які доступні у відкритому доступі або під авторським правом і ліцензовані згідно з відкритою ліцензією (Recommendation on Open Science. UNESCO).

Відкритий доступ за технологією доступу визначається як відкриття для всіх публікації в Інтернеті, які можна читати, завантажувати, копіювати, розповсюджувати, роздруковувати, знаходити або

приєднувати до повних текстів відповідних статей, використовувати для складання покажчиків, вводити їх як дані у програмне забезпечення або використовувати для інших законних цілей за відсутності фінансових, правових і технічних перешкод, за винятком тих, що регулюють доступ до власне Інтернету (Budapest Open Access Initiative). Науковцями з точки зору фінансування визначається що відкритий доступ є радикально новою моделлю фінансування, способом досягнення двох основних цілей: скасування плати за передрук опублікованих статей у рецензованих журналах, щоб зробити результати досліджень загальнодоступними, без витрат для читачів; значне скорочення загальних витрат на публікацію та доступ для дослідників, і фінансових установ, особливо обтяжливих витрат на передплату основних журналів для інституційних бібліотек, які стають дедалі більшими [6].

У Керівництві щодо відкритого доступу до наукових публікацій і даних наукових досліджень у програмі «Горизонт 2020» [17] зазначені переваги публікації результатів роботи у відкритому доступі: покращення результатів наукової діяльності за рахунок звернення до даних попередніх досліджень; заохочення взаємодії вчених і виключення дублювання досліджень; прискорення інновацій; залучення громадян і підвищення прозорості наукового процесу. У Керівництві згадується також можливість публікації результатів досліджень, які самі по собі не мають перспективи комерціалізації, але можуть стати основою для подальших розробок.

Науковці підтверджують реалії того, що більшість наукових видань вже знаходять шляхи вирішення відміченої проблематики і працюють за *ліцензією відкритого доступу*, яка є дозволом Правовласника Користувачу здійснювати використання твору переліком способів, визначених цією Ліцензією [4]. При цьому статися питання про умови, при яких суб'єктами, які повинні надавати ліцензії відкритого доступу на території України, повинні бути: 1) всі державні наукові установи і ЗВО, незалежно від джерел фінансування; 2) приватні наукові установи та ЗВО за наявності бюджетного фінансування. Правовласники, що використовують ліцензії Creative Commons (CC), можуть обирати набір умов ліцензії з наявних, за яких вони дозволяють використовувати об'єкти авторського права та (або) суміжних прав вільного користування. Залежно від умов їх використання є шість видів ліцензій *відкритого доступу*, з яких лише перші два дозволяють абсолютно вільне використання наукової та науково-технічної інформації. На наш погляд, підтримуючи принципи відкритого доступу, українським науковим установам і закладам вищої освіти рекомендується використовувати ліцензію Creative Commons із зазначенням авторства (Creative Commons Attribution (скорочено: CC BY) або ліцензію Creative Commons із зазначенням авторства — розповсюдження на тих самих умовах (Creative Commons Attribution Share-Alike (скорочено: CC BY-SA).

Незважаючи на постійне зростання кількості наукових статей, опублікованих у журналах відкритого доступу (Pivovar N., 2018 [7]), баланс переваг і недоліків відкритого доступу було досить важко визначити протягом двох десятиліть із моменту запуску відкритого доступу (Gray R.J., 2020 [8]). В дійсності, на наш погляд, це повинно виглядати так: якщо наукове видання дотримується політики відкритого доступу, то всі статті розміщуються безстроково і безкоштовно одразу після виходу номера, при цьому ця політика відповідає правилам Committee on Publication Ethics (COPE), Budapest Open Access Initiative (BOAI), Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Доступ до відкритих наукових знань надається всім бажаючим переважно на безоплатній основі. За рішенням правовласників за відкритий доступ може зніматися плата. При безкоштовному користуванні користувачі зобов'язані дотримуватися вимог законодавства у сфері авторського права (не можна дописувати і змінювати текст об'єктів авторського права, додавати себе автором і розповсюджувати об'єкти авторського права серед необмеженого кола осіб, переробляти об'єкти авторського права, використовувати їх як основу для похідного твору), умов ліцензії відкритого доступу, вимог політики відкритого доступу, політики належного управління дослідницькими даними.

Разом з тим виникають питання бюджетування видання наукових результатів та встановлення умов розповсюдження як за приватні, так і за державні кошти. Більшість дослідницьких установ не мають власних коштів для оплати за обробку статей, що стягується журналами відкритого доступу, яка прийнята після рецензування. Але вони можуть діяти як канали для надходження коштів дослідницьких агенцій для цієї мети (Frank J. et al., 2023 [6]).

У разі застосування ліцензій відкритого доступу, що передбачають лише некомерційне використання твору, а на сайті наукової установи / видавництва необхідно зазначити порядок звернення до установи / видавництва та умови надання ліцензій стосовно комерційного використання відповідних видань. Можливим напрямом комерційного використання є переклад за замовленнями іноземних установ окремих статей і надання їх у цифровому вигляді [14]. Зокрема, науковий результат може

бути у формі опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу тощовідповідно до пункту 22 частини 1 статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII). Отже, наприклад, якщо ці наукові знання будуть зафіксовані на електронних носіях інформації у відкритому доступі, то це можна вважати відкритим науковим результатом.

Відмічені умови використання наукових результатів породжує додаткові позитивні результати, серед яких зростання цитування наукових та освітніх досліджень, що в подальшому стає одним з основним критерієм результативності наукової діяльності. Цитування наукових та освітніх досліджень зростає, а, отже, і їх корисність у розвитку науки й освіти, коли вони розміщені в електронних системах відкритого доступу. Ми погоджуємося з тим, що це забезпечує наукове співтовариство не тільки найновішою інформацією про результати наукових досліджень, але й підвищує індекс цитувань наукових робіт, а отже, рейтинг самого науковця [15].

Щодо глобальних цілей відкритого доступу, то обґрунтовано West J., Gallagher S. розглядають три ключові цілі інновацій у відкритій макроекономічній системі: вмотивованість учасників інноваційного процесу та їх інтеграція, ефективне застосування інновацій. Як одну зі стратегій відкритих інновацій вони розглядають відкритий доступ до розробок широкого застосування, які можуть бути застосовані при створенні інноваційного продукту [9]. І в такому випадку буде реалізована основна передумова відкритих інновацій, яка полягає у відкритті інноваційного процесу для всіх активних учасників, щоб знання могли вільніше циркулювати і перетворюватися на продукти й послуги, які створюють нові ринки, сприяючи зміцненню культури підприємництва. Це означає, що конкретна інновація більше не може розглядатися як результат заздалегідь визначеної та ізольованої інноваційної діяльності, а швидше як результат складного процесу співтворчості, що включає потоки знань у всьому економічному та соціальному середовищі [18].

Повертаючись до відкритої інновації як засобу ефективного освоєння відкритих знань та наукових результатів, слід погодитися, що задля використання цілеспрямованих вхідних і вихідних потоків знань для досягнення прискорення інноваційних процесів формується потреба забезпечити доступ до об'єктів інтелектуальної власності, що знаходяться у зовнішньому середовищі, використовуючи принципи стратегічної співпраці, що, в кінцевому підсумку, підвищить конкурентоспроможність компанії та ефективність її бізнес-моделі [16, с. 106]. Крім того, зверталася увага на розробку концепції «відкриті інновації 2.0» [19, с. 249]. Наголошується, що з метою прориву до комерційно важливих інновацій була розроблена концепція Open Innovation 2.0, яка надає можливості реалізувати амбітні цілі Horizon 2020 двома основними способами: по-перше, це наголошує на необхідності переходу від інноваційної моделі, орієнтованої на виробника, до моделі, орієнтованої на користувача; по-друге, концепція Open Innovation 2.0 підкреслює, що для максимізації впливу на суспільство життєво важливо перейти від монодисциплінарних спільних кластерів до багатодисциплінарних екосистем, у яких об'єднується велика кількість різних учасників [20].

Отже, остаточно приходимо до того, що є необхідність забезпечити відкритий доступ до наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті та ефективне застосування інновацій в інноваційному процесі, проти чого протиставляються бюджетні проблеми та зловживання правами учасників інноваційного процесу, наприклад, видавців наукових журналів та власників електронних ресурсів, які попадають під вплив протиріччя: одержання надприбутків або відкриті наукові результати. Серед недоліків відкритого доступу деякі вчені зазначають розповсюдження хижачьких журналів. Воно є менш помітним наслідком поширення відкритого доступу (Beall J., 2012 [10]). Напроти, іншими авторами відмічається, що розвиток хижачьких журналів не обов'язково спричинений відкритим доступом. Очікується, що значне зниження витрат, пов'язане із суто онлайн-операціями як такими, й особливо низькі витрати на вихід на ринок (стартовий капітал) онлайн-видавництва (порівняно із друкованою моделлю минулих років) самі по собі залучають до академічної видавничої справи менш скрупульозних і більш фінансово вмотивованих видавців (Haug C.J., 2019 [11]). Відмічається, що виникли дві протилежні точки зору щодо хижачького та великомасштабного, невибіркового видання. З одного боку, спотворена структура заохочувального фінансування відкритого доступу залучає до академічної видавничої діяльності велику кількість вузько економічних видавців, що керуються прагненням до кількості, а не якості, які не мають переконливих підстав проводити ретельне рецензування поданих їм рукописів, оскільки кожна відхилена стаття — це втрачений з їхнього потоку дохід (Article Processing Charges — APC) (Haug C.J., 2019 [11]). Як приклад наводиться такий факт, що база даних індексування журналів Scopus була змушена провести ретельне «очищення», щоб видалити

сотні журналів, які після ретельного перегляду вважалися такими, що не заслуговують на включення через неналежне рецензування (Chawla S.D., 2021 [12]). З іншого боку, протилежна точка зору стверджує, що феномен «хижацьких» і суто економічно вмотивованих видавців здебільшого зосереджений у кількох країнах із середнім рівнем доходу, часто зі слабким регуляторним середовищем для видавничої діяльності будь-якого роду (Björk V.-C., 2017 [13]). Але, підсумовуючи, зауважимо, що переваг відкритого доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті набагато більше, ніж недоліків, а такий напрямок в законодавстві відмічається, хоча і декларативно, в частині 2 статті 17 Закону України «Про науково-технічну інформацію». Тим більш, підкреслюється, розвиток економіки та цифрові трансформації сприяють розвитку ідеології відкритих інновацій, прикладом чого є впровадження online платформ відкритого доступу, зокрема, крім веб-сайтів наукових журналів відкритого доступу, це нові типи спеціальних порталів, які поширюють наукову інформацію; відкриті архіви; е-бібліотеки й репозитарії; спеціалізовані наукові соціальні мережі; бази даних; наукометричні сервіси та ін. [21, с. 174].

Висновки. Таким чином, основна мета відкритого доступу як засобу забезпечення наукових досягнень в інноваційному процесі полягає у збалансованому розвитку сфери наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, що, як наслідок, надасть можливість покращити наукове і технологічне співробітництво з метою наукового та цифрового розвитку, підвищити євроінтеграцію національних досліджень і збільшити ефективність реалізації наукової продукції. Разом з тим відсутність доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті є певним обмеженням для вчених.

Дотримання «відкритості» та «розширення участі» в наукових дослідженнях означає свободу відкритого доступу до наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті, що сприяє розбудові дослідницького та інноваційного потенціалу держави, налагодженню зв'язків, ефективній реалізації наукової продукції з урахуванням цілей Політики Європейського дослідницького простору та Політики про використання ліцензій відкритого доступу під час розміщення наукових результатів і науково-технічної інформації в Інтернеті, щодо режиму відкритого доступу. Наведене детермінує, що важливим є створення основ правового регулювання відкритого доступу в Україні до науково-технічної інформації в Інтернеті, визначення умов відкриття такої інформації та вирішення проблем з фінансуванням відкритого доступу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розпочав свою роботу Офіс програми «Горизонт Європа» в Україні на базі НФДУ. Веб-сайт Національного фонду досліджень України. 3 листопада 2023. URL: <https://nrfu.org.ua/news/rozpochav-svoyu-robotu-ofis-programy-goryzont-yevrope-v-ukrayini-na-bazi-nfdu/>.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European Cloud Initiative – Building a competitive data and knowledge economy in Europe. COM/2016/0178 final. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52016DC0178>.
3. Шевченко А.Ю. Аналіз трендів розвитку Європейського дослідницького та інноваційного простору. *Аналітичний матеріал*. 2017. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Analiz-trendiv-rozvytku-YEvropejskogo-doslidnytskogo-ta-innovatsijnogo-prostoru.pdf>.
4. Капіца Ю.М., Шахбазян К.С. Застосування ліцензій відкритого доступу при розміщенні матеріалів наукових журналів в електронному середовищі. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 13. Київ: Академперіодика, 2016. С. 62–70. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/123045>.
5. Chesbrough H.W. *Open Business Models: How to Thrive in the New Innovation Landscape*. Cambridge, MA: Harvard Business School Publishing, 2006.
6. Frank J., Foster R., Pagliari C. Open access publishing – noble intention, flawed reality. *Social Science & Medicine*. 2023. Vol. 317. P. 115592. DOI: 10.1016/j.socscimed.2022.115592.
7. Piwowar H. et al. The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *Peer J*. 2018. Vol. 6. P. e4375. DOI: 10.7717/peerj.4375.
8. Gray R.J. Sorry, we're open: Golden open-access and inequality in non-human biological sciences. *Scientometrics*. 2020. Vol. 124. № 2. P. 1663–1675. DOI: 10.1007/s11192-020-03540-3.

9. West J., Gallagher S. Challenges of open innovation: the paradox of firm investment in open-source software. *R&D Management*. 2006. Vol. 36. № 3. P. 319–331.
10. Beall J. Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*. 2012. Vol. 489. № 7415. P. 179. DOI: 10.1038/489179a.
11. Haug C.J. No Free Lunch – What Price Plan S for Scientific Publishing?. *New England Journal of Medicine*. 2019. Vol. 380. № 12. P. 1181–1185. DOI: 10.1056/nejmms1900864.
12. Chawla S.D. Hundreds of ‘predatory’ journals indexed on leading scholarly database. *Nature*. 2021. Vol. 8. DOI: 10.1038/d41586-021-00239-0.
13. Björk B.-C. Open access to scientific articles: a review of benefits and challenges. *Internal and Emergency Medicine*. 2017. Vol. 12. № 2. P. 247–253. DOI: 10.1007/s11739-017-1603-2.
14. Вакаренко О.Г., Капіца Ю.М. Авторське право у видавничій діяльності наукових установ. *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 2.С. 97–106. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/132175/15-Vakarenko.pdf?sequence=1>.
15. Новицька Т.Л. Загальні підходи до використання електронних систем відкритого доступу у науково-педагогічних дослідженнях. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 50. Вип. 6. С. 181–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_50_6_17.
16. Коверга С.В. Управління розвитком національної інноваційної системи як інструмент розвитку територій в умовах посткризового відновлення. Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення: монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. К.: Інтерсервіс, 2021. 382 с.
17. Guidelines to the Rules on Open Access to Scientific Publications and Open Access to Research Data in Horizon 2020. URL: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf.
18. Open Innovation, Open Science, Open to the World. European Commission – Speech 22 June 2015, Carlos Moedas – Commissioner for Research, Science and Innovation. Web site: Press Release Database. European Commission. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3213b335-1cbc-11e6-ba9a-01aa75ed71a1>.
19. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: *монографія* / за заг. ред. С.В. Глібка, Ю.В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.
20. Faems D. Open Innovation 2.0 and Horizon2020: Opportunities and Challenges. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/open-innovation-20-and-horizon2020-opportunities-and-challenges>.
21. Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України: *монографія* / О.В. Шаповалова, Л.С. Шевченко, А.В. Стріжкова та ін.; за ред. С.В. Глібка, А.В. Стріжкової. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2019. 184 с.